

Azt sem értjük, hogy amikor Gárdonyi a Magyar Hírlap országgyűlési tudósítója lett, hogyan «villogtathatta a parlamentben a császár akaratát Tisza Kálmán fekete pápaszeme» — hiszen Tisza Kálmán 1890-ben bukott meg mint miniszterelnök, Gárdonyi meg csak 1901-ben lett fővárosi ujságíró. A Tiszákkal különben is kissé meggyült a baja az életrajzíróknak. Az még lehetséges, hogy Tisza István — az életrajzban per Tisza Pista — megkínálta Gárdonyi Gézátként képviselőséggel, de hogy a «véderő megszavaztatásának biztosítására szándékosan az egri bakákat» rendelte volna a parlament elé, bosszúból azért, mert Gárdonyi a jelöltséget kuruchangú levélben utasította vissza, — az képtelen feltevés mindenki előtt, aki Tisza István karakterét csak egy kicsit is ismerte.

Azt sem értjük, hogy miképpen tudhatta Gárdonyi Géza, s nyomán a fia, hogy mikor az egri nagy író a Kisfaludy Társaságban az első választáson Fiók Károllyal szemben elbukott, kik szavaztak ellene. Tudtunkkal a Kisfaludy Társaság tagválasztásai titkos szavazással folynak le, s nem valószínű, hogy indiszkrétciók történtek volna. Megértjük az író és életrajzíró elkeseredését ezen a ponton, de azért kár volt pusztá gyanú alapján a nemmel szavazók neveit kiserkeszteni.

E hibák, tévedések és fogyatkozások ellenére is úgy érezzük, hogy a könyv a magyar Gárdonyi-irodalomban alapvető jelentőségű, s aki a nagy egri remetével bővebben akar foglalkozni, okvetetlenül ebből a munkából kell kiindulnia.

Galamb Sándor.

Török Sophie: Hintz tanársegéd úr. Regény. Káldor-kiadás. Budapest, 1934. 177 l.

Egy szegény, hisztériás fiatal orvosnő végtelenen rajongó szerelme a

mindenkitől csodált tanársegéd iránt, mely hosszas, kínos vergődés után örültségbe vész. Egy degenerált szervezetenek és beteg léleknek kórtörténete. Hogy a kiváló tehetségű írónő ilyent választott tárgyul, az az ő szuverén joga. Ha nem igazi művész nyúl efféle tárgyhoz, munkája hamis hatásvadászat lesz pornografiával fűszerezve, a szerző azonban művész, akinek komolyságában és jóhiszeműségében nem kell kételkednünk. Ezért nem kifogásolhatjuk egyes naturalisztikus részleteit s néha nyers szókimondását, mert mindez a történet lényegéhez és orvos-milijéhez tartozik. Bármennyi testiség van is ebben a sötét történésben s bármennyire hiányzik is belőle a természetfelettiekben való hit enyhítő világossága, mégis a lélek a fontos benne. Az író tárgyilagos elemzésén átérezzük meleg részvétét ez iránt a szegény, hervadt, beteg, de tiszta lélek iránt, amely hiába vergődik degenerált szervezetének vasilincseiben, amely hiába küzd állandóan a hisztéria, a megőrülés ellen (hiszen orvos is azért lesz, hogy önmagának legyen orvosa) amely nem tud szabadulni beteges szerelmétől még brutális kiábrándulásai után sem.

Ennek a lényegében kínos, patológikus lélekrajznak mélységéről, sokoldalúságáról, tónusbeli finomságairól csak úgy adhatnánk némi fogalmat, ha végigkísérnők legalább vázlatban a hősnő lelki fejlődését, s ha a legmegkapóbb részleteket szószerint idéznők, erről azonban le kell mondanunk ilyen szűk keretben.

A szerző ezt a művészi és elejétől végig érdekfeszítő lelki történetet a klinikai élet éles megfigyelésekben gazdag, realiztikus rajzának keretébe foglalja. Nemcsak az alakok élnek itt, hanem a tárgyak, a hangok, a szagok, maga a levegő is. Csak ennek a környezetrajznak kedvéért is érdemes elolvasni Török Sophie könyvét, mely

kétségkívül egyike legkomolyabb művészi becsvágygal és gonddal megírt modern lélekrajzi regényeinknek. Bizonyossága annak is, hogy a kollektivismus hatalmas áramlatai sohasem tehetik fölöslegessé az egyéni, sokárnyalatú lélekábrázolást. A művészetnek ez mindig egyik központi problémája marad. Az más kérdés, hogy a mai időkben aktuális-e az ilyen probléma. *Szinnyei Ferenc.*

Sík Sándor : István király. Tragédia három felvonásban. Budapest, 1934. Szent István-Társulat.

Vannak irodalmi műfajok, amelyekről nem egyszer hangzik fel az ítélet, hogy időszerűtlenek és elavultak. Így volt ez az eposzsal is és akkor jött Arany János, hogy ezt az ítéletet megcáfolja. S valahogy így van a történelmi drámával is és most az az érzésünk, hogy Sík Sándor e művel újra ellene mondott az ítéletnek. Mert közhely, de mégis csak helyénvaló az említése, hogy nincs műfaj, mi elévül, de van alkotó, ki mindig újat és örököt tud létrehozni a már elöregedettnek hitt műfaj keretén belül is.

E tragédia a legtisztább klasszikus hagyományok őrzője. Szerző a nagyok nyomdokain jár és mélységes tisztelettel hajtja meg fejét minden előtt, ami magyar történelem. A tisztelet az, amivel tárgyához nyul. Első szent királyunk tragikus szépségű alakja elbűvöli, de nem annyira, hogy a szentség és a legteljesebb emberi erő mögött is ne lássa meg a megfáradt, utolsó óráit élő beteget, aki ime, rombadőlve látja mindazt, amit hosszú évtizedek során lázas igyekezettel és felülről kapott bölcseséggel alkotott. A nagy emberi fájdalom mutatkozik meg a haldokló uralkodóban, aki még halódásában is szent és fenséges, mert őt is elfogja minden igazi fejedelem örök problémája, az utódlás kérdése, hogy olyan

valaki folytassa a művet, fejezze be az országalapítást és legyen atyja, vezére és bírója nemzetének, aki erre a legméltóbb. S hiába néz körül a király és kísérel meg mindent és mérlegel mindenkit, már-már el kell következnie tragikus összeomlásának, hiszen itt a vég és úgy látszik, céltalan volt egy hatalmas, küzdelmes élet, de a királyban több a szentség, mint a tragikum, Isten választotta meg a pápától kapott koronával, aki valóban a magyarok legigazabb királya lehet, a mindenkinek édesanyját, szűz Máriát, hogy ezentúl két országban uralkodjék, Magyarországon és a Mennyországon.

Sík Sándor tragédiájában van valami freskószerűség. Sötét tónusú, nehéz színekkel, tompa levegővel feszült drámai légkörrel van megfestve. Középen ott áll a király, szinte megközelíthetetlen alakja fejjel magasodik a többi fölé és körülötte azok, akik csak emberek. Mind élő, eleven alak, küzdenek és szenvednek és ármánykodnak és pártoskodnak és földi szemmel néznek mindent e világon. Emberi indulatok hajtják őket, hangoskodók s csak akkor némulnak el, mikor a király csöndre inti őket és csodálattal és tisztelettel néznek rá, aki több, mint ők. Ez a csend a tragédia folyamán többször áll be és ilyenkor mindig megérezzük nagyvonalú freskószerűségét, ami különben nem egy klasszikus történelmi dráma sajátja.

Ha nem mint színpadi művet nézzük, hanem mint könyvdrámát olvasuk, akkor különösen megkap költői nyelve. A nagy lírikus most is megmutatkozik. Még az egyszerű tömondatoknak, sőt az egyetlen szóból álló felkiáltásoknak is megvan a maguk költői ritmusa. Kicsendül a melódiájuk. Azonkívül Sík Sándor tudatos nyelvűvelő, ki szorgalmasan tanulmányozta irodalmi régiségünk